

Miskolczi-Steuer Annamária
Polgári Jogi Tanszék
Témavezető: Darázs Lénárd

Fiduciárius biztosítékok sorsa a felszámolási eljárás során, különös tekintettel a biztosítéki célú vételi jogra és a biztosítéki célú engedményezésre

I. Bevezetés

A gazdaság működése szempontjából, különösen napjainkban kétség kívül kiemelt jelentőséggel bír a szerződési biztosítékokra vonatkozó jogi szabályozás, illetve az e biztosítékokkal kapcsolatos joggyakorlat. A polgári jog feladata ebben az összefüggésben annak biztosítása, hogy mind a hitelező, mind az adós érdekeit megfelelően védelmező, ugyanakkor hatékony jogintézményeket kínáljon a gazdaság szereplői számára annak érdekében, hogy a gazdaság valamennyi résztvevője megfelelő finanszírozási forrásokhoz juthasson.

A hitelezők általában két elvárást fogalmaznak meg a biztosítékokkal kapcsolatban. Az egyik, hogy a biztosítéki jog jogosultja kielégítési elsőbbséget élvezzen, illetve felszámolási eljárás esetén privilegizált helyet foglaljon el a hitelezők sorában. A másik pedig, hogy abban az esetben is megfelelő védelmet nyújtson a hitelezőnek, ha az adós vagy az, aki a biztosítékot nyújtotta, a biztosítékul lekötött dolgot, jogot vagy követelést elidegeníti. A biztosítéki rendszer szabályozása azonban nem csupán a hitelező, hanem az adós védelmét is szolgálja, így a szabályozás központi eleme e két ellentétes érdek közötti egyensúly megtalálása, a jogi szabályozással szemben támasztott két legfontosabb követelmény pedig az igényérvényesítési lehetőség biztonsága és a hitelbiztosítékok stabilitása. Ezen követelmények iránti igény pedig nem egyeztethető össze a joggyakorlat bizonytalanságával.

Az utóbbi néhány évtized során kevés téma körül alakult ki nagyobb vita a jogirodalomban, mint a fiduciárius biztosítékok kapcsán. A Ptk.-ban

hagyományosan szerződést biztosító mellékkötelezettségként szabályozott jogintézmények, – tekintettel arra, hogy a jogi szabályozás a gazdasági változásokat nem volt képes minden tekintetben követni –, nem bizonyultak megfelelőnek az üzleti élet igényeinek kielégítésére. A befektetők követelésük minél eredményesebb biztosítása érdekében egyéb, nem biztosítéki céllal megalkotott jogintézményeket kerestek¹, ami a jogalkalmazást komoly dilemma elé állította. Az egyes fiduciárius hitelbiztosítékok, mindenekelőtt a biztosítéki célú engedményezés és a biztosítéki célú vételi jog számos problémát vetettek fel a gyakorlatban. Érvényességükről, illetve alkalmazhatóságukról a joggyakorlatban és a jogirodalomban is gyakran teljesen ellentétes álláspontok fogalmazódtak meg.

II. A fiduciárius szerződési biztosítékok

Fiduciárius vagy bizalmi biztosítékok alatt az olyan jogügyleteket értjük, amelyek esetében a tulajdonjog, illetve a tulajdonjog megszerzésére vonatkozó jog (opció), illetve követelés vagy jog jogosulti pozíciója biztosítéki szerepet tölt be.² A konstrukció lényege, hogy a hitelező és az adós a biztosítékul szolgáló vagyontárgy tekintetében elválasztják, eltérő tartalommal töltik meg a belső, felek közötti és a külső, harmadik személyekkel szembeni jogviszonyokat. A hitelező harmadik személyekkel szemben az átruházott joggal járó teljes hatalmat megszerzi, azonban az adóssal szemben azt vállalja, hogy hatalmát csak a szerződésben meghatározott feltételek bekövetkezte esetén és keretek között fogja gyakorolni. A fiduciárius biztosítékok alkalmazásával a jogosult tehát általában minőségileg és mennyiségileg is több jogot szerez, mint amennyit a biztosítéki funkció indokolna, ennek megfelelően lehetővé teszi a hitelezői pozícióval való visszaélést, amely egyoldalúan hátrányos az adós, valamint annak biztosítékkal nem vagy más biztosítékkal rendelkező hitelezői számára.

A hazai gyakorlatban többek között a jelzálogjog alapításának kiemelkedően magas költségei, a zálogjog érvényesítésének

¹A zálogjog a Ptk.-ban szabályozott „klasszikus” dologi biztosíték. Megállapítható ugyanakkor, hogy a Ptk. sem a XXIII. fejezetben, sem egyéb helyen nem tartalmaz olyan rendelkezést, amely a Ptk. 200. § (1) bekezdésében meghatározott szerződési szabadság és diszpozitivitás érvényesülésének általánosságban útját állná, így a szerződő felek a zálogjogra vonatkozó rendelkezésektől – az ott írt kogens szabályok kivételével – eltérhetnek. Kiemelésre kívánczik továbbá, hogy a szerződési biztosítékoknak a felsorolása a XXIII. fejezetben nem taxatív. A diszpozitivitás elvéből és a taxáció hiányából következőn nincs tételes jogi alapja annak, miszerint a zálogjog kizárólagos dologi biztosíték volna.

²Gárdos István – Gárdos Péter: Az engedményezés és a vételi jog biztosítéki célú alkalmazása, Tanulmányok a fiduciárius biztosítékok köréből, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010. 183. oldal

nehézkessége³, lassúsága és drágasága, valamint a felszámolási eljárásban a zálogjogosult külön kielégítési joga biztosításának hiánya indokolta a zálogjoggal szemben a fiduciárius biztosítékok preferálását.

A fiduciárius jogviszonyoknak a magyar jogban nincs sem átfogó szabályozása, sem pedig kialakult gyakorlata, ezen ügyletekkel kapcsolatban számos kérdésben jogbizonytalanság van. A gyakorlatban a fiduciárius biztosítékok közül leginkább a vételi jog és az engedményezés biztosítéki célú alkalmazása terjedt el, a közzétett bírósági határozatok is elsősorban e biztosítéki formákkal kapcsolatban születtek, azonban a két intézménnyel kapcsolatos bírói gyakorlat eltérően alakult.⁴

1. A biztosítéki célú vételi jog

A gyakorlatban találkozunk olyan megoldással, amelyben az adós a hitelező által nyújtott kölcsön biztosítékeként – zálogjog létesítése mellett vagy a helyett – vételi jogot (opciót) enged a hitelezőnek a fedezetül szolgáló dologra, arra az esetre, ha nem teljesíti a fizetési kötelezettségét.

A biztosítéki célú vételi jog az alapító szerződésben kikötött felfüggesztő feltétel bekövetkezésével hatályosuló jogalapító hatalmasság, amelynek gyakorlásával a jogosult egyoldalú jognyilatkozattal az alapító szerződésben⁵ meghatározott tartalommal létrehozhatja az adásvételi szerződést. A vételi jog engedésével tehát olyan függő jogi helyzet jön létre, amely az opciós szerződés megkötésétől a vételi jog gyakorlásáig, vagy az erre kikötött határidő lejártáig tart. A vételi jog gyakorlásának felfüggesztő feltétele az alapszerződésben (tipikusan kölcsönszerződésben) kikötött teljesítési határidőnek a kötelezett teljesítése nélkül történő eltelte. A biztosítéki funkciót éppen e felfüggesztő feltétel beiktatása hozza létre azáltal, hogy a vételi jogot alapító szerződés akkor lép hatályba, ha az alapszerződést a kötelezett nem teljesíti.

Amennyiben a felfüggesztő feltétel bekövetkezik, a vételi jog

³ A zálogjog alapításának vannak olyan követelményei, amelyek elkerülése előnyös lehet a felek számára; ilyen elsősorban a jelzálogjog esetében a nyilvántartásba való bejegyzés, amely a jogszerűséget és a nyilvánosságot szolgálja. Ezzel szemben ingók biztosítéki átruházása, és ingatlanon vételi jog alapítása esetén azonban sem a szerződés közokiratba foglalása, sem a biztosíték nyilvántartásba való bejegyzése nem szükséges.

⁴ Az engedményezés esetén a biztosítéki cél a joggyakorlat alapján akadályát képezte az átruházó hatás érvényesülésének, vételi jog esetén azonban a bíróságok a biztosítéki jelleget nem találták aggályosnak.

⁵ A vételi jogot alapító szerződés lényegében a Ptk. 205. § (1) és (2) bekezdéseiben valamint a Ptk. 375. § (1) és (2) bekezdéseiben meghatározott követelményeknek megfelelő, kétoldalú jogügylet, amelynek legfontosabb tartalmi eleme az adásvételi szerződés létrehozására irányuló egyoldalú alakító jog (opciós jog) létrehozása, a vétel tárgyának és a vételárának a megjelölését.

gyakorlásával, mint egyoldalú jognyilatkozattal, a nyilatkozat megtételének napján létrejön az adásvételi szerződés az opciós szerződésben meghatározott tartalommal. Az opció jogosultja az adásvételi szerződés alapján őt terhelő vételár-fizetési kötelezettségét, figyelemmel arra, hogy az eladóval szemben követelése áll fenn – amelynek biztosítására az eladó opciót engedett – beszámítás útján teljesíti.⁶

A bírói gyakorlat egységesnek mondható abban, hogy a vételi jog alapítása valamely követelés biztosítására nem ütközik jogszabályba⁷, és nem feltétlenül minősül jogszabály megkerülésével kötött vagy színlelt szerződésnek⁸. Az is látható viszont, hogy a bíróság fokozott figyelemmel vizsgálja az általános polgári jogi követelmények érvényesülését⁹, így különösen azt, hogy a vételár, amelyen az opció gyakorolható, meghatározott és reális-e. Ha ez a feltétel teljesül, azt kellő biztosítéknak tekinti arra, hogy a vételi jog biztosítéki célú alkalmazását nem használják fel arra, hogy elkerüljék a zálogjog érvényesítésével kapcsolatos lényeges szabályokat, így különösen az adóssal való elszámolás kötelezettségét.

2. Biztosítéki engedményezés

Biztosítéki engedmény esetén az engedményes arra szerez jogot, hogy az engedményezővel szembeni követelését – nemfizetés esetén – az átruházott követelésből kielégítse. Az engedményezés folytán az engedményes a biztosítékul nyújtott követeléseket megszerzi, így az alapul fekvő hitelszerződés megszegése esetén a biztosítékokból bírósági eljárás és időveszteség nélkül kielégítést nyerhet.¹⁰

⁶ A vételi jog biztosítéki célú alkalmazása alapvetően eltér a vételi jog szokásos funkciójától. A vételi jog klasszikus alkalmazásának alapvető eleme ugyanis a spekulatív jelleg, a hitelezési biztosítékkal azonban az ilyen jellegű kockázat, illetve nyereség összeegyeztethetetlen. A vételi jog biztosítéki alkalmazásával kapcsolatos jogalkalmazási nehézségek éppen ebből az - intézmény nem rendeltetésszerű alkalmazásából adódó - ellentmondásból erednek. A vételi jog biztosítéki célú alkalmazásával megvalósuló ügyleteket ezért már szinte minden szóba jöhető jogcímen támadták a bíróságok előtt, gyakori hivatkozás az, hogy a biztosítéki szerződés jogszabályba vagy a jóerkölcsbe ütközik, jogszabály megkerülésére irányul, színlelt, uzsorás, illetve feltűnően értékaránytalan.

⁷ BH 1998/350., EBH 1999/27., Pfv.VI.20.320/2000/3. számú határozat

⁸ Szegedi Ítéltábla Polgári Kollégiumának 1/2008. (XII. 4.) kollégiumi véleménye a biztosítéki célú vételi jog egyes kérdéseiről

⁹ A vételi jog biztosítéki célú alkalmazásával szemben a bírói gyakorlat leginkább a zálogjogi szabályozásból átszívargott követelményeket támaszt az adós, a hitelező, és az adós további hitelezői érdekeinek kényes egyensúlya fenntartásának érdekében.

¹⁰ Az engedményezés akkor tekinthető biztosítéki célúnak, ha az egyébként absztrakt engedményezési szerződésből, az engedményezés alapjául szolgáló megállapodásból, vagy abból, melynek az engedményezésre vonatkozó rendelkezés részét képezi, megállapítható, hogy az engedményezés perfektuálódása, a követelés feletti rendelkezési jog átszállása, tulajdonképpen a szerződés hatálya feltételhez (a biztosított kötelezettség

A biztosítéki engedményezés megítélése a magyar jogban, ahogyan minden más fiduciárius biztosítékok esetében is, ellentmondásos¹¹. A bírói gyakorlat a 90-es évek elején – nem tulajdonítva jelentőséget az engedményezés biztosítéki jellegének – érvényesnek ismerte el a biztosítéki engedményezést, és kimondta, hogy a biztosítéki engedményezés az erre vonatkozó szerződés létrejöttével végbemegy¹². Azonban a Legfelsőbb Bíróság egy 2001-ben meghozott, a későbbiekben ismertetendő döntésével megváltoztatta a joggyakorlatot.

III. Szerződési biztosítékok a felszámolási eljárásban

Mivel a dologi biztosítékok valódi értéke az adós fizetéseképtelensége esetén mutatkozik meg igazán, ezért a fiduciárius biztosítékok problémáit kiválóan tükrözi a fizetéseképtelenségre vonatkozó bírói gyakorlat bizonytalansága. A felszámolási eljárás speciális fejezete egy gazdálkodó szervezet életének¹³. Ezekben az eljárásokban minden élesebben, gyorsabban jelenik meg, hiszen a fizetéseképtelen helyzet félbevág folyamatban lévő jogviszonyokat, lehetetlenné tesz teljesítéseket, így értelemszerűen nem mindegy, hogy a polgári jog milyen eszközöket biztosít a követelések felszámolási eljárásban történő érvényesítéséhez¹⁴.

Tekintettel arra, hogy a jogalkotó a zálogtárgyat a felszámolási vagyon részének tekintette, és a zálogjogos hitelezőt csupán viszonylag előnyös kielégítési besoroláshoz juttatta a zálogtárgy értékének erejéig¹⁵, a felszámolási eljárások során a zálogjogos hitelezők azt tapasztalták, hogy a zálogjoggal biztosított követelésük teljesen vagy jórészt kielégítetlen maradt, az azt megelőző felszámolási költség miatt.¹⁶

nemteljesítéséhez) kötött. Ha a feleknek nincs erre vonatkozó határozott és egybehangzó akaratnyilatkozata, akkor az engedményezés biztosítéki célja nem állapítható meg. (Fővárosi Ítéltábla 15.Gf.40.289/2008/17.)

¹¹BH 1993/114., BH 1993/446, BH 2001/489, BH 2001/584.

¹² Legfelsőbb Bíróság az EBH 2001. évfolyamában 439. sorszám alatt közzétett elvi határozatában kifejtette, hogy nincs jogi akadálya annak, hogy az engedményező úgy állapodjon meg az engedménnyel, hogy az engedménnyel csak meghatározott célból, meghatározott feltétel mellett élhet. Ez a cél lehet többek között az engedményező engedménnyel szembeni tartozásának a biztosítása.

¹³Csóke Andrea: A Csődtörvény és a dologi biztosítékok – 2009 szeptembere után, Tanulmányok a fiduciárius biztosítékok köréből, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010. 452. o.

¹⁴A bírói gyakorlat a felszámolási eljárásban elismerte mind a biztosítéki célból alapított vételi jog, mind a biztosítéki célú engedményezés érvényességét, azonban a jogalkotó a Cstv.-nek csupán a csődeljárásra vonatkozó szabályai között nevesítette a fiduciárius biztosítékokat, a felszámolási eljárásra vonatkozó rendelkezések között azonban már nem található említés e biztosítékokról. A Cstv. 49/D. § alapján a szerződési biztosítékok közül kizárólag a zálogjoggal biztosított követelések minősülnek privilegizáltak.

¹⁵ A zálogjogosultak először a munkabérek, s egyéb költségek mögötti második helyen álltak, majd az ún. öreg zálogjogok 50%-os kielégítési privilégiuma után 2007-től bevezetésre került a külön kielégítési jog.

¹⁶A 2009. évi LI. törvény 33. §(1) bekezdése azonban 2009. szeptember 1. napjától kezdődően olyan módon módosította a Cstv. vonatkozó rendelkezését, hogy a felszámoló a zálogtárgy értékesítése során befolyt

A felszámolási eljárások átláthatatlansága és a kielégítés bizonytalansága folytán előtérbe került a fiduciárius biztosítékok alkalmazása. A fiduciárius biztosítékok alkalmazásával a hitelezők célja az volt, hogy előnyösebb helyzetbe kerüljenek a felszámolási eljárás során azon hitelezőkhöz képest, akiknek követelése zálogjoggal, vagy egyáltalán nem biztosított azáltal, hogy a vételi joggal terhelt vagyontárgy tulajdonjogát – kivonva azt a későbbi felszámolási vagyon köréből – már a felszámolási eljárás megindulását megelőzően megszerzik. Ebből a szempontból különös jelentőséggel bír annak vizsgálata, hogy a fiduciárius biztosítékok garantálják-e a fenti cél érvényesülését.

1. A biztosíték tárgyául szolgáló vagyontárgy, illetve követelés megítélése a felszámolási vagyonhoz történő tartozás szempontjából

A vizsgálat során kiemelt jelentőséggel bír annak a kérdésnek a megválaszolása, mi tekinthető a felszámolás alá került adós gazdálkodó szervezet felszámolás körébe tartozó vagyonának, hiszen mint az korábban megállapítottuk, a fiduciárius biztosítékok alkalmazásának zálogjoggal szembeni előnye éppen az, ha az ezen biztosítékok tárgyát képező vagyontárgyak, illetve követelések nem tartoznak a felszámolási vagyon körébe.

A Cstv. rendelkezései alapján a felszámolási eljárás körébe tartozik a gazdálkodó szervezet minden vagyona, amellyel a felszámolási eljárás kezdő időpontjában rendelkezik, továbbá az a vagyon, amelyet ezt követően, az eljárás tartama alatt szerez. Ezt a rendelkezést a Cstv. tovább konkretizálja azzal, hogy kimondja, az adós vagyona a tulajdonában (kezelésében) levő vagyon¹⁷. Mindezek alapján megállapítható, hogy az adós gazdálkodó szervezet felszámolási vagyonát mindaz az ingó és ingatlan dolog képezi, amelyen az adósnak tulajdonjoga áll fenn, illetve mindaz a követelés (vagyon jog), amelynek jogosultja.

A biztosítéki céllal engedett vételi jog, illetve a biztosítéki célú engedményezés alkalmazása során olyan konstrukcióról van szó, amelyben a vételi jog gyakorlása, illetve az engedményezési szerződés hatályba lépése feltételhez kötött. A feltétel, vagyis az adós

vételárból nem volt jogosult a zálogtárgy megőrzésének, értékesítésének költségei mellett a külön jogszabályban meghatározott felszámolói díj levonására, hanem csupán a nettó vételár 5%-ának megfelelő mértékű felszámolói díjat vonhatta le.

¹⁷Cstv. 3. § (1) bekezdés e) pont, 4. § (1)-(2) bekezdés. A kivételeket, illetve a feltételesen a felszámolási vagyonba tartozó vagyontárgyak felsorolását a (3) bekezdés tartalmazza.

szerződésszegésének bekövetkezéséig a jogosult vételi jogát nem gyakorolhatja, az engedményesre az engedményezett követelés nem száll át. Ebben az időszakban mind a vételi joggal terhelt dolog, mind a biztosítéki célból engedményezett követelés az adós vagyonába tartozik.¹⁸ A feltétel bekövetkezésével, illetve a vételi jog gyakorlásával azonban olyan új helyzet áll elő, amelynek kezelése nehézséget jelentett a jogalkalmazás számára is.

A problémát a biztosítéki célú vételi jog gyakorlása esetén az jelenti, hogy az adós rendelkezési joga nem szűnik meg az adásvételi szerződés létrejöttével. Az adós rendelkezési joga ugyanis – figyelemmel arra, hogy a magyar jog a tradicionális tulajdon-átruházás talaján áll – mindaddig fennáll, amíg a tulajdonjog ingó dolog esetén a birtokba adás, ingatlan esetén a tulajdonjog ingatlan-nyilvántartásba történt bejegyzése folytán át nem száll.¹⁹ Mindezek alapján a feltétel bekövetkezését követően, azonban még a felszámolás kezdő időpontját megelőzően a vételi jog gyakorlásával létrehozott adásvételi szerződés önmagában a dolgon fennálló tulajdonjogot nem változtatja meg, a jogosult ez esetben csupán kötelmi igénnyel rendelkezik. Az az ingó vagy ingatlan vagyontárgy, amelyre nézve az adásvételi szerződés létrejött, de a tulajdonjog nem szállt át, a felszámolási vagyon részét képezi.

Ahhoz, hogy az adásvétel tárgyát képező vagyontárgy a jogosult tulajdonába kerüljön, ingatlan esetén az ingatlan-nyilvántartási kérelem benyújtása (majd a tulajdonjog bejegyzése), ingó esetében a vagyontárgy felszámoló által történő átadása szükséges²⁰. A 109/1999. (XII.29.) FVM rendelet 22. §-a szerint azonban, ha jogszabály másként nem rendelkezik, a felszámolási eljárás tényének feljegyzését követően további bejegyzések csak a felszámoló kérelme alapján teljesíthetők. E jogszabályi rendelkezésből pedig az következik, hogy a felszámolás tényének feljegyzését követően benyújtott, a vételi jog gyakorlásával létrehozott adásvételi szerződésen alapuló tulajdonszerzés, a vételi jogot alapító szerződésbe foglalt bejegyzési engedély alapján már a jogosult kérelmére nem jegyezhető be. Amennyiben azonban a felszámoló – akár azért, mert a szerződést érvénytelennek tartja vagy elállásra lát okot – a dolog birtokba bocsátását, a bejegyzési engedély kiadását megtagadja, a jogosult kénytelen peres eljárást kezdeményezni, és az adós ellen a dolog birtokába bocsátása iránt, illetve a tulajdonjog ingatlan-nyilvántartási

¹⁸ EBH 2001/439., BH 2005/16., BH 1997/203.

¹⁹ Ptk. 117. § (2)-(3) bekezdés

²⁰ Nem tartozik a felszámolás körébe az az ingatlan, amelyre vonatkozóan valamely személy a felszámolás közzététele előtt vételi jogával élt. Ez vonatkozik arra az esetre is, ha a tulajdonjognak az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzése a vételi jog jogosultja javára csak a felszámolás közzététele után történt meg. (BH 1997/203.)

bejegyzéséhez szükséges jognyilatkozat pótlása iránt keresetet előterjeszteni.

A fentiekben jelzett probléma a biztosítéki célú engedményezés esetén nem merül fel, mivel a követelés beszedésére vonatkozó jogosultság az átruházásra irányuló megegyezéssel átszáll, az adós szerződésszegéséhez kapcsolt feltétel bekövetkezésével – minden további jogcselekmény nélkül – beáll a szerződés joghatása.²¹ Mindezek alapján arra a következtetésre kellene jutni, hogy az engedményezett követelés, amennyiben az adós szerződésszegése folytán az engedményezési szerződés a felszámolás kezdő időpontját megelőzően hatályba lép, nem tartozik a felszámolási vagyonba, azonban a joggyakorlat e kérdésben más álláspontra helyezkedett. A Legfelsőbb Bíróság a már korábban hivatkozott 2001-ben, a biztosítéki célú engedményezés tárgyában hozott ítéletével alapvetően meghatározta a joggyakorlatot, valamint a gazdasági élet szereplőinek hitelezési gyakorlatát.²²

A Legfelsőbb Bíróság, mint felülvizsgálati bíróság hivatkozott határozatának indokolásában az alábbiakat fejtette ki. *„Nincsen jogi akadálya annak, hogy a faktoring hitelező a követelését kifelé, harmadik személyek irányában korlátlanul engedményezze, ugyanakkor az engedménnyel abban állapodjon meg, az az engedménnyel csak meghatározott célból, meghatározott feltétel mellett élhet. A jelen esetben is ez történt; a felek a közöttük létrejött kölcsönszerződések biztosítékeként engedményezési keretszerződéseket kötöttek, amelyek érvényesen létrejöttek.”* *„Biztosítéki célú engedmény esetén az engedményes arra szerez jogot, hogy az engedményezővel szembeni követelését – nem fizetés esetén – az átruházott követelésből kielégítse.”* *„Mindebből pedig az következik, hogy a biztosítéki célú engedmény osztozik a többi biztosíték jogi sorsában, így ha a hitelező az engedményen alapuló követelést a felszámolás kezdő időpontjáig nem szedte be a kötelezettől, azzal már nem rendelkezhet; az adós által meghatározott célból nyújtott biztosíték a felszámolás körébe tartozó vagyon részét képezi.”*²³

A Legfelsőbb Bíróság, ahogyan az az idézett szövegrészletek alapján megállapítható, az engedményezés érvényességét ugyan nem vonta kétségbe, de nem engedte érvényesülni annak leglényegesebb joghatását,

²¹ Ptk.329. § (1) bekezdése alapján az engedményezéssel az engedményes a régi jogosult helyébe lép, és átszállnak rá a követelést biztosító zálogjogból és kezességből eredő jogok is.

²² EBH 2001. évi 439 számú döntés

²³ A hivatkozott ügyben a jogerős döntést meghozó másodfokú bíróság határozatának indokolásából kiemelendő, hogy a hitelezői igény elutasítására többek között azon okból került sor, hogy a biztosíték szerződés szerinti igénybevétele más hitelezők érdekeit sértené, és a módosított Cstv.-nek a kötelező kielégítési sorrendet meghatározó szabályaiba ütközne.

miszerint az engedményezés következtében a követelés kikerül az engedményező adós felszámolási vagyonából, megfosztva ezzel a hitelezőt a felszámolási eljárásban a biztosítékától.

A jogirodalom a döntést – annak ellenére, hogy a fiduciárius biztosítékok érvényessége tekintetében korántsem beszélhetünk egységes álláspontról – annak dogmatikai megalapozatlanságára hivatkozva nem tartotta elfogadhatónak. Nehezen értelmezhető ugyanis az az ellentmondás, hogy a bíróság egyrésztől érvényesnek ismerte el a biztosítéki engedményezést, másrésztől azonban átminősítette azt biztosítékká. Annak a ténynek, hogy az engedményes a kötelezettől a követelést behajtotta-e, a követelés felszámolási vagyonba tartozása szempontjából nem lehet jelentősége, hiszen az a jogosultság átszállásától függ.

Abban az esetben, ha a felszámolás kezdő időpontjában az adós még nem esett késedelembe a fiduciárius biztosítékkal biztosított követelés teljesítésével, így nem következett be a biztosítéki szerződésekben meghatározott feltétel, a biztosíték tárgyát képező vagyontárgy, illetve a követelés nem vitásan a felszámolási vagyon része lesz. Amennyiben azonban a fiduciárius biztosíték tárgyát képező vagyontárgy, illetve követelés a felszámolási vagyon körébe tartozik, kérdésként merül fel, hogy érvényesülhet-e az engedményezés, illetve az opciós szerződés megkötésének célja, vagyis előnyösebb helyzetbe kerül-e a fiduciárius biztosítékkal rendelkező hitelező a zálogjogos hitelezőhöz képest.

A Cstv. rendelkezései alapján²⁴ a felszámolás kezdő időpontjában a gazdálkodó szervezet valamennyi tartozása lejárttá (esedékessé) válik, ennek megfelelően bekövetkezik az opciós, illetve engedményezési szerződésben meghatározott feltétel. Tekintettel arra, hogy a Cstv. nem tartalmaz olyan szabályt, amely kizárja, hogy a jogosult a felszámolás kezdő időpontját követően a vételi jogát gyakorolja²⁵, vagy a biztosítéki célú engedményezés hatályba lépjen, a biztosítékul szolgáló vagyontárgy, illetve követelés elméletileg kiválhat a felszámolási vagyonból.²⁶ Tekintettel azonban arra, hogy a biztosítéki célból kifolyólag a vételi jog gyakorlásával létrejött adásvételi szerződés teljesítése során a vevő vételár-fizetési kötelezettségét beszámítással kívánja teljesíteni, nem érdektelen, hogy a Cstv. milyen rendelkezéseket tartalmaz a beszámításról.

²⁴Cstv. 35. § (1) bekezdés

²⁵A vagyontárgy felszámoló általi értékesítéséig nem gyakorolt vételi jog nem akadály a vagyontárgy értékesítésének, az értékesítéssel a vételi jog a törvény erejénél fogva megszűnik.

²⁶Tekintettel arra, hogy a biztosítéki célú engedményezés esetén az LB már abban az esetben is a felszámolási vagyon körébe tartozónak minősítette a biztosítékul szolgáló követelést, amikor az engedményezési szerződés már a felszámolás kezdő időpontját megelőzően hatályba lépett, feltehető, hogy a jelen esetben is hasonló döntés születne.

2. A biztosított követelés beszámítása

A beszámítás intézményével kapcsolatosan a Cstv. a Ptk. szabályaihoz képest speciális rendelkezéseket tartalmaz, a Cstv. egyes esetekben kizárja a beszámítás lehetőségét, így a Ptk. beszámításra vonatkozó szabályai csak részben érvényesülnek.

A jelen témánk szempontjából a Cstv. 36. § (1) bekezdése, valamint 38. § (4) bekezdése érdemel figyelmet. A Cstv. 36. § (1) bekezdése alapján a felszámolás során csak olyan követelés számítható be, amelyet a felszámoló elismertként nyilvántartásba vett, és amelynek tekintetében a felszámolás kezdő időpontját – vagy ha a követelés később keletkezett, a keletkezését – követően nem került sor engedményezésre, míg a Cstv. 38. § (4) bekezdése akként rendelkezik, hogy nem élhet beszámítással a visszavásárlási vagy vételi jog jogosultja, ha a felszámolás kezdő időpontja után a vagyontárgyat egyoldalú nyilatkozattal megvásárolja. A hivatkozott rendelkezések összevetése alapján az a következtetés vonható le, hogy a beszámítás lehetősége attól függ, a jogosult milyen időpontban gyakorolja vételi jogát, illetve milyen időpontban történik a jogosult vételár-fizetési kötelezettségének teljesítése.

Amennyiben a vételi jog jogosultja a vételi jogot a felszámolás kezdő időpontját megelőzően gyakorolja, és még a felszámolás kezdő időpontját megelőzően él a beszámítás lehetőségével, a beszámításra a Ptk. rendelkezései²⁷ az irányadók. Abban az esetben azonban, ha a jogosult vételi jogát ugyan a felszámolás kezdő időpontját megelőzően gyakorolja, azonban fizetési kötelezettségének – részben vagy egészben beszámítás útján történő – teljesítésére már a felszámolás kezdő időpontját követően kerül sor, a beszámításra a Cstv. 36. § (1) bekezdésének rendelkezéseit kell alkalmazni²⁸. A Cstv. fentebb idézett rendelkezése alapján megállapítható, hogy a beszámításra ez esetben – a jogszabálysövegben megfogalmazott kettős feltétel teljesítésén túlmenően²⁹ – kizárólag akkor

²⁷ Ptk. 296. § (1) bekezdése alapján a kötelezett a jogosulttal szemben fennálló egynemű és lejárt követelését – ha jogszabály kivételt nem tesz – a jogosulthoz intézett vagy a bírósági eljárás során tett nyilatkozattal tartozásába beszámíthatja. A (2) bekezdés alapján a beszámítás erejéig a kötelezettségek megszűnnek.

²⁸ Az adós gazdálkodó szervezet vezető tisztségviselője, vezető állású munkavállalója vagy azok közeli hozzátartozója [Ptk. 685. § b) pont], illetve élettársa, valamint az adós többségi befolyása [Ptk. 685/B. §] alatt álló gazdálkodó szervezet, továbbá az adós gazdálkodó szervezet többségi befolyással [Ptk. 685/B. §] rendelkező tagja (egyszemélyes társaság és egyéni cég esetén a tag, külföldi székhelyű vállalkozás magyarországi fióktelepe esetén a külföldi székhelyű vállalkozás) azonban nem számíthatja be az adóssal szembeni követelését a fenti feltételek fennállása esetén sem.

²⁹ A követelés beszámíthatóságának kettős feltétele van, az egyik az, hogy a felszámoló a követelést elismert követelésként vegye nyilvántartásba, a másik feltétel értelmében pedig a követelésre a felszámolás kezdő

kerülhet sor, ha a vételi jog jogosultja a felszámolási eljárásba hitelezőként bejelentkezett, és megfizette a regisztrációs díjat, tekintettel arra, hogy a beszámítás lehetőségével csak hitelező élhet.

A biztosítéki célú vételi jog szempontjából azonban a legérdekesebb helyzet az, amikor a vételi jog jogosultja a vételi jogával a felszámolás kezdő időpontját követően él. Ahogyan azt már korábban megállapítottuk, annak, hogy a vételi jog jogosultja e jogával a felszámolási eljárás folyamatban léte alatt éljen, nincsen akadálya, ezt a vételi joggal érintett vagyontárgy elidegenítéséig³⁰ bármikor megteheti, azonban a Cstv. 38. § (4) bekezdése alapján ez esetben beszámítással nem élhet.

IV. Fiduciárius biztosítékok érvénytelensége a felszámolási eljárás során

A fiduciárius szerződési biztosítékok érvényességének, alkalmazhatóságának megítélése a joggyakorlatban korántsem tekinthető tisztázottnak, azonban a hitelezők helyzetét tovább nehezíti az is, hogy a Ptk-ban meghatározott érvénytelenségi okok fennállása esetére biztosított megtámadási jog mellett a jogalkotó a Cstv.-ben speciális megtámadási jogot biztosít arra az esetre, ha a biztosítéki szerződés alapján létrejött vagyonátruházás folytán az adós tulajdonában álló valamely vagyontárgy a felszámolás kezdő időpontját megelőzően kikerül a felszámolási vagyontárgyból. Mindezek alapján megállapítható, hogy a hitelező akkor sem érezheti biztonságban magát, ha sikerült elérnie a hitel biztosítékaként lekötött vagyontárgy kikerülését a felszámolási vagyontárgyból.

1. Megtámadási okok

Tekintettel arra, hogy a felszámolási eljárás szabályainak megalkotása során az egyik legfontosabb elv a felszámolási vagyon, a hitelezők védelme, illetve a hitelezők egyenlőségének elve volt, a jogszabály a Ptk.-ban biztosított lehetőségeken túlmenően a felszámolási eljárás alá került adós felszámolójának, valamint az adós hitelezőinek, mint harmadik személyeknek megtámadási jogot biztosít a felszámolási vagyon jogszabályban tilalmazott csökkentését eredményező jogügyletek

időpontját követően nem kerülhet sor engedményezésre.

³⁰Az adós ingatlanán és egyéb vagyontárgyain fennálló elidegenítési és terhelési tilalom a felszámolás kezdő időpontjában, a visszavásárlási és vételi jog, valamint a zálogjog a vagyontárgy értékesítésével megszűnik.

érvénytelenségének megállapítására, illetve az érvénytelenség jogkövetkezményeinek levonására.³¹ E szabályozással a jogalkotó a hitelezők egyenlősége elvének érvényesülését ugyanakkor nem csupán a felszámolás kezdő időpontjától kezdődően biztosította, hanem azt megelőzően azon időszakra is, amikor az adós már a fizetéseképtelenség állapotában volt.

A Cstv.-ben szabályozott keresetindítási jog a hitelezővédelem egyik fontos eszköze, a megtámadás célja a vagyonból a felszámolási eljárás kezdő időpontja előtt, illetve a felszámolási eljárás során kikerült vagyonrészek felszámolási vagyonba történő visszajuttatása annak érdekében, hogy a hitelezők közötti vagyonfelosztás a jogszabályban meghatározott kielégítési sorrendnek megfelelően megtörténhessen.³²

Tipikus esetben egy szerződés, illetve jognyilatkozat érvénytelensége miatti igényérvényesítés a szerződő felek érdekkörébe tartozó kérdés, azonban fontos látni, hogy a szerződés, így annak esetleges érvénytelensége, közvetlenül vagy közvetve kihat nem csupán a szerződést kötő felekre, hanem egyes harmadik személyekre, azok jogaira, jogviszonyaira is³³. A Cstv. 40. § (1) bekezdésének hatályos szövege szerint az (1) bekezdés a)-c) pontjaiban meghatározott tényállások alapján az adós szerződését vagy más jognyilatkozatát a hitelező, vagy az adós nevében a felszámoló is megtámadhatja. A hitelező a megtámadott szerződés szempontjából harmadik személynek minősül, míg a felszámoló az adós nevében jogosult a megtámadására³⁴. Ezekben a

³¹ Cstv. 40. § (1) A tudomásszerzéstől számított 90 napon, de legfeljebb a felszámolást elrendelő végzés közzétételének időpontjától számított 1 éves jogvesztő határidőn belül a hitelező – vagy az adós nevében a felszámoló – a bíróság [6. § (1) bekezdés] előtt keresettel megtámadhatja az adósnak

a) a felszámolási eljárás lefolytatására irányuló kérelem bíróságra történő beérkezése napját megelőző öt éven belül és azt követően megkötött, az adós vagyonának csökkenését eredményező szerződését vagy más jognyilatkozatát, ha az adós szándéka a hitelező vagy a hitelezők kijátszására irányult, és a másik fél erről a szándékról tudott vagy tudnia kellett,

b) a felszámolási eljárás lefolytatására irányuló kérelem bíróságra történő beérkezése napját megelőző két éven belül és azt követően megkötött szerződését vagy más jognyilatkozatát, ha annak tárgya az adós vagyonából történő ingyenes elidegenítés, illetve a vagyont terhelő ingyenes kötelezettségvállalás vagy a harmadik személy javára feltűnően aránytalan értékkülönbözettel megkötött visszterhes jogügylet,

c) a felszámolási eljárás lefolytatására irányuló kérelem bíróságra történő beérkezése napját megelőző kilencven napon belül és azt követően kötött szerződését vagy más jognyilatkozatát, ha annak tárgya egy hitelező előnyben részesítése, különösen egy fennálló szerződésnek a hitelező javára történő módosítása vagy biztosítékkal nem rendelkező hitelező számára biztosíték nyújtása.

³² A Cstv. 40. § (4) bekezdése alapján nem gyakorolható az (1) bekezdés c) pontja szerinti megtámadási joga pozíciólezáró nettósításra irányuló szerződés alapján történt nettósítás esetében, valamint az óvadék tárgyának a Ptk. 270. § (6) bekezdése alapján egyenértékű fedezettel való helyettesítése és a Ptk. 270. § (7) bekezdése alapján történt kiegészítő biztosíték nyújtása esetében.

³³ „A felperes az I. r. alperesnek a felszámoló által nyilvántartásba vett hitelezője, aki jogilag érdekelt abban, hogy a felszámolási vagyon részét képezze az I. r. adós által a II. r. alperes részére engedményezett követelés. Kérheti ezért az engedményezési szerződés létre nem jöttének megállapítását.” (Legfelsőbb Bíróság Gfv. IX. 30.118/2008/3.)

³⁴ A korábbi szabályozás szerint az ugyancsak harmadik személynek minősülő felszámolót illette meg a megtámadás joga; a 2004. évi XXVII. törvény 53. §-ával módosított 40. § (1) bekezdése szerint azonban a

perekben a hitelező, mint harmadik személy jogi érdekeltsége, abban az esetben, ha hitelezői minősége igazolt, a Ptk., illetve a Pp. rendelkezései szerint³⁵ nem vizsgálendő, mivel a hitelezőt a Cstv. speciális rendelkezése jogosítja fel a szerződés, jogügylet megtámadásra³⁶.

A keresetet a tudomásszerzéstől számított 90 napon³⁷, de legfeljebb a felszámolást elrendelő végzés közzétételének időpontjától számított 1 éves jogvesztő határidőn belül lehet előterjeszteni,³⁸ a Cstv. azonban a hitelező tekintetében speciális szabályt is tartalmaz. Ha a hitelező nem önállóan szerez tudomást a megtámadható szerződésről, hanem a felszámoló tájékoztatásából³⁹, a felszámoló értesítésének kézhezvételétől számított 15 napon belül a törvény értelmében akkor is jogosult a szerződés megtámadására, ha a 90 napos határidő már eltelt, vagy abból 15 napnál kevesebb van hátra⁴⁰. A tudomásszerzéstől számított 90 napos

felszámoló immár az adós nevében jogosult a megtámadására.

³⁵ A harmadik személy által indított érvénytelenségi perben is helye lehet az alperesek elszámoltatásának, ha ehhez a felperesnek jogi érdeke fűződik. A felperesnek érdeke fűződik ahhoz, hogy a sérelmezett összeg az adós vagyonába visszakerüljön. Ennek következtében ugyanis a hitelezők, így ő is teljes, vagy legalább is a jelenleginél nagyobb kielégítést szerezhet a felszámolási eljárás során, az adós vagyonából. (Legfelsőbb Bíróság Gfv.X.30.013/2011/8.)

³⁶ A Ptk. hatályos rendelkezései alapján a szerződés megtámadásra a sérelmet szenvedett fél és az jogosult, akinek a megtámadáshoz érdeke fűződik. A semmisséget illetően az ítélkezési gyakorlat, annak ellenére, hogy a Ptk. 234. § (1) bekezdése alapján a semmis szerződés érvénytelenségére – ha a törvény kivételt nem tesz – bárki határidő nélkül hivatkozhat, a Pp. 3. § (1) bekezdése alapján a perindítás feltételeként jogi érdekeltség meglétét követelte meg. Az irányadó bírói gyakorlat alapján a perindításhoz szükséges jogi érdeknek közvetlennek kell lennie, ez pedig akkor állapítható meg, ha a szerződés érvénytelenségének eredményeképpen a megtámadás jogát gyakorló harmadik személy jogot szerez, kötelezettségtől szabadul, vagy ezek valamelyikére közvetlen lehetősége nyílik.

³⁷ Fővárosi Ítéltábla a megtámadásra nyitva álló szubjektív határidővel kapcsolatban a 11.Gf. 40.259/2008/5. számon meghozott határozatában úgy foglalt állást, hogy bár a Cstv. 40. § (1) bekezdés c) pontja alapján a keresetlevél bírósághoz történő benyújtásának határideje a megtámadható szerződésről való tudomásszerzéstől számít, de ha a szerződés nem tartalmaz minden releváns információt, ez a határidő kitolódhat a törvényi tényállásban megjelölt elemek felismerésének lehetőségéig. Nem a szerződésről való tudomásszerzés ténye bír jelentőséggel a keresetindítási határidő kezdő időpontjaként, hanem az a tény, hogy olyan helyzetben került a felszámoló, hogy felismerhette a szerződés megtámadhatóságát.

Hasonlóan foglalt állást a Fővárosi Ítéltábla 11.Gf. 40.260/2008/8. számú határozatában, amelynek tényállása szerint a felszámoló a megtámadott szerződésről 2006. április végén szerzett tudomást, amikor az adós alkalmazottjai táblázatban feltüntették az adós valamennyi ingatlan értékesítéssel kapcsolatos szerződését (vétélár és eladási ár feltüntetése mellett) és átadták a szerződéseket a többi irattal együtt. Azonban magából a szerződésből nem tűnt ki, hogy harmadik személy javára feltűnően aránytalan értékkülönbséggel megkötött visszatérő jogügyletről volt szó. Ily módon a szerződés átadásának időpontjában a felszámoló nem került olyan helyzetbe, hogy felismerhette a szerződés megtámadhatóságát. A felszámolónak szüksége volt további információ beszerzésére ahhoz, hogy felismerhesse, a perrel érintett szerződések megtámadható voltak. Amennyiben bármilyen minőségű értékbéslés a felszámoló birtokába került volna, amely azt látszott volna igazolni, hogy az értékesített ingatlan értéke meghaladja az eladási árat, függetlenül a becslés minőségétől, a szubjektív határidő elkezdődött volna.

³⁸ A megtámadásra jogosultak ezen szerződésekről elsősorban a gazdálkodó szervezet irataiból szerezhetnek tudomást, a gazdálkodó szervezet vezetője ugyanis a Cstv. 31. § (1) bekezdés értelmében köteles a felszámolót e jogügyletekről tájékoztatni, a gazdálkodó szervezet iratait a felszámolónak átadni.

³⁹ A Cstv. 40. § (5) bekezdése alapján, ha az (1) bekezdés szerinti 90 napos határidőn belül a felszámoló tudomására jut az (1) vagy a (2) bekezdés szerinti jogügylet, erről haladéktalanul köteles a hitelezői választmányt, hitelezői képviselőt vagy a hitelezőket tájékoztatni, és a bizonyítékokat egyidejűleg megküldeni.

⁴⁰ A jogvesztő határidő azonban ebben az esetben is irányadó.

határidő elévülési jellegű határidő⁴¹, azonban a hatályos Cstv. 40. § (1) bekezdése egy végső határidőt is megállapít, amely szerint a kereset benyújtására legfeljebb a felszámolást elrendelő végzés közzétételének időpontjától számított egy éven belül van lehetőség.⁴²

A megtámadható jogügyletek három típusát határozta meg a jogalkotó a Cstv. 40. §-ában. Az egyik csoportba az ún. csalárd ügyletek tartoznak, amelyek az adós vagyonának csökkenését eredményezik. Az adós vagyonát csökkentő szerződés vagy más jognyilatkozat megtámadásának feltétele a rosszhiszeműség. Ilyen szerződés esetében a felek tudatának át kell fognia, hogy a szerződés a hitelezők kijátszását szolgálja, szerződési akaratuknak pedig ki kell terjednie a hitelezők megkárosítására alkalmas állapot előidézésére. A másik két csoportba az ingyenes vagy feltűnő értékaránytalanság mellett megkötött ügyletek,⁴³ valamint a valamely hitelező előnyben részesítésére irányuló ügyletek⁴⁴ tartoznak. Ezen jogügyletek esetén a rosszhiszeműség nem feltétel.⁴⁵

⁴¹ A Csődtörvény 40. §-ának (1) bekezdésében meghatározott határidő anyagi jog, elévülési jellegű határidő. Így vonatkoznak rá az elévülés nyugvásának Ptk. 326. §-a (2) bekezdésében írt rendelkezései. Ha a követelést a jogosult menthető okból nem tudja érvényesíteni, az akadály megszűnéséről számított 3 hónapon belül a követelés akkor is érvényesíthető, ha az elévülési idő már eltelt. (Legfelsőbb Bíróság Gf.VIII.31.816/2001/9.)

⁴² A keresetlevélnek a jogvesztő határidő utolsó napjáig meg kell érkeznie a bíróságra.

⁴³ A szolgáltatás és ellenszolgáltatás között az egyensúly bizonyos mértéken túli megsértésének a jogkövetkezménye a Cstv. 40. §-a (1) bekezdésének b/ pontja szerint a szerződés megtámadhatósága. A feltűnő aránytalanság címén az opciós szerződés megtámadása fogalmilag kizárt, mert a vételi jog engedése az egyenértékűség elvét nem sértheti, a visszerhesség ugyanis csak akkor keletkezik, amikor a vételi jog gyakorlása folytán megteremtődik az a jogviszony, amelyben a felek részéről szolgáltatásra, illetőleg ellenszolgáltatás nyújtására kerül sor. Ebből következően a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnő aránytalanságára alapított megtámadást a létrejött adásvételi szerződés megtámadásának kell tekinteni akkor is, ha a fél az opciós szerződést támadta ezen a címen. Az ellenszolgáltatásnak az opciós szerződésben is a vagyontárgy forgalmi értékéhez kell igazodnia. Nem tekinthető valós értéknek – piaci árnak – az olyan mechanikus számítás, amely a forgalmi értéket az egyedi sajátosságok vizsgálatának mellőzésével, egy önkényesen kialakított értékcsökkentő kulcs alkalmazásával indokolás nélkül a piaci érték 50 %-ára szállítja le. A vételi jog kikötésével és gyakorlásával a jogosult a tulajdonos jogállásába kerül, ezért a piaci értékkel egyenértékű vételár az, amely a szolgáltatással (a tulajdonjog átruházásával) arányos ellenszolgáltatást jelent. (Legfelsőbb Bíróság Gfv.IX.30.490/2008/5.)

⁴⁴ A hitelező előnyben részesítésének megvalósulása szempontjából annak van jelentősége, hogy az engedményezés révén az alperes a többi felszámolási eljárásba bejelentkezett hitelezőt megelőzően, a Cstv. 57. § (1) bekezdésében meghatározott sorrend figyelmen kívül hagyásával jutott-e kielégítéshez. (Fővárosi Ítéletábla 12.Gf.40.396/2011/4.)

A Fővárosi Ítéletábla 11.Gf. 40.285/2008/7. számú határozatában foglalkozott a hitelező fogalmával és az előnyben részesítés feltételeivel. A perben az alperesek elsődleges védekezése arra irányult, hogy a II.r. alperes nem jelentett be hitelezői igényt a felszámolásban, ezért az általa kötött szerződés nem támadható meg. E védekezéssel kapcsolatban az ítéletábla kifejtette, hogy a hivatkozott jogszabályhely alkalmazása esetén a hitelező fogalmát tágan kell értelmezni. Természetesen hitelezőnek tekintendők azon személyek, akik a felszámolásban hitelezői igényt jelentettek be és a felszámoló követelésüket nyilvántartásba vette, azonban ezen túlmenően hitelezőnek kell tekinteni mindazokat is, akiknek a megtámadási időn belül jogerős és végrehajtható bírósági, hatósági határozaton alapuló vagy az adós által elismert, nem vitatott követelése állt fenn az adóssal szemben. A határozat alapján a hitelező előnyben részesítése törvényi tényállásnak a lényege az alábbi körülményekben ragadható meg: amikor már fizetéseképtelenség-közel helyzetben van az adós, egy már fennálló kötelelem jogosultja (tehát az egyik hitelező) egy jogügylet következtében többhöz, követelésének nagyobb hányadához jut hozzá, mint amennyihez a vele egy rangsorban lévő hitelezők hozzájutnak

⁴⁵ A Cstv. 40.§ (1) bekezdés a) pontja alapján előterjesztett kereset esetében vizsgálni kell azt, hogy az adós

A család ügyletek tényállása sok tekintetben hasonlóságot mutat a Ptk.-ban szabályozott fedezetelvonó szerződés tényállásával.⁴⁶ A Ptk.-ban szabályozott, a hitelezőket károsító fedezetelvonó szerződés – a semmis és a megtámadható szerződéstől eltérően – érvényes szerződés, azonban az adós hitelezőivel szemben hatálytalan. A Ptk. rendelkezései alapján a szerződés viszonylagos hatálytalansága következtében a jogszerző fél csak arra kötelezhető, hogy tűrje a behajthatatlanná vált követelésnek, vagy követelésrésznek a szerződéssel átruházott vagyontárgyból történő kielégítését, azonban a szerző fél az elvont fedezet visszaszolgáltatására nem köteles.

A fedezetelvonó szerződés egyes jogalkalmazási kérdéseiről szóló 1/2011. (VI. 15.) PK vélemény többek között azzal a kérdéssel foglalkozott, hogy milyen viszonyban áll egymással a Cstv. 40. §-a, illetve a Ptk. 203. §-a alapján megindítható per, amennyiben a fedezetelvonó ügylet a Cstv. 40. § (1) bekezdés a)-c) pontjaiban meghatározott tényállási elemeknek is megfelel. A kollégiumi vélemény alapján a Ptk. 203. §-ában és a Cstv. 40. § (1) bekezdés a)-c) pontjaiban meghatározott tényállási elemeknek egyaránt megfelelő fedezetelvonó jogügylet a kötelezett (adós) felszámolásának kezdő időpontja után, csak a Cstv. 40. §-ának – a Ptk. 203. §-ában foglaltakhoz képest speciális – rendelkezései alapján támadható meg⁴⁷, és kizárólag e megtámadási perben vizsgálható a kötelezett (adós) és a szerző fél között létrejött jogügylet fedezetelvonó jellege.⁴⁸ A Cstv.-ben a perindításra meghatározott határidő eltelte azonban nem akadályozza annak, hogy a határidő lejártát követően az arra jogosult hitelező a Ptk. 203. §-a alapján indítson pert⁴⁹ a jogügylet vele

szándéka a hitelező vagy hitelezők kijátszására irányult-e, illetőleg a másik fél erről a szándékról tudott, vagy tudnia kellett volna. Önmagában tehát a szerződés áron aluli megkötése nem minősíthető hitelező kijátszására irányuló megállapodásnak az a) pontos tényállás alapján. A Cstv. 40.§ (1) bekezdés b) pontja alapján viszont objektív ismérveket kell vizsgálni a bíróságnak, amennyiben az adós vagyonából ingyenes elidegenítés vagy vagyont terhelő ingyenes kötelezettségvállalás, továbbá harmadik személy javára feltűnően aránytalan értékkülönbséggel megkötött visszerhes jogügylet jött létre, szubjektív elemek nem vizsgálhatóak. (Fővárosi Ítéltábla 11.Gf. 40.446/2011/4.

⁴⁶Ptk.203. § (1) bekezdése alapján az a szerződés, amellyel harmadik személy igényének kielégítési alapját részben vagy egészben elvonták, e harmadik személy irányában hatálytalan, ha a másik fél rosszhiszemű volt, vagy reá nézve a szerződésből ingyenes előny származott.

⁴⁷ Amennyiben a Cstv. 40. § (1) bekezdésének a)-c) pontjai alapján az arra jogosult pert indít (érvénytelenségi per) a szerző félhez került vagyontárgynak a kötelezett (adós) vagyonába történő visszakerülése érdekében, a Ptk. 203. §-a alapján folyó per tárgyalását a Pp. 152. §-ának (2) bekezdése alapján indokolt felfüggeszteni az érvénytelenségi per jogerős befejezéséig.

⁴⁸ Lehetnek olyan esetek, amikor a Ptk. 203. §-ában foglalt tényállási elemek megvalósulnak, de a fedezetelvonó jogügylet létrejöttének időpontja, vagy más ok miatt a Cstv. 40. § (1) bekezdésének a)-c) pontjaiban meghatározott együttes feltételek fennállása nem állapítható meg. Ilyen esetekben nincs akadálya annak, hogy a hitelező a kötelezett (adós) felszámolásának megindulása után indítson pert a Ptk. 203. §-a alapján-

⁴⁹ Ezzel kapcsolatban azonban fontos kiemelni azt, hogy amennyiben az adóssal szemben felszámolási eljárás indul, a jogosultnak az adós gazdálkodó szervezet elleni pénzkövetelését a felszámolási eljárásban be kell jelentenie hitelezői igényként a felszámolás kezdő időpontjától számított 180 napos jogvesztő határidőn belül. E határidő elmulasztása azzal a következménnyel jár, hogy a jogosultnak az adóssal szemben fennálló követelésből

szembeni hatálytalanságának megállapítása iránt, ha annak feltételei egyébként fennállnak.⁵⁰

A Cstv. tehát speciális megtámadási lehetőséget biztosít rövid keresetindítási határidővel a hitelezők és a felszámoló részére a felszámolási vagyon védelme érdekében, azonban ezen rendelkezés nem szünteti meg az adós gazdálkodó szervezetnek és hitelezőknek a Ptk. általános szabályai szerinti jogosultságát. A gazdálkodó szervezet hitelezője a felszámolás kezdő időpontjától kezdődően nincs elzárva attól, hogy éljen az őt a Ptk. rendelkezései értelmében megillető megtámadási joggal, ha annak törvényi feltételei fennállnak és a megtámadási határidő még nem telt el, valamint kérheti a szerződés semmisségének megállapítását is.⁵¹

2. A sikeres megtámadás esetén alkalmazandó jogkövetkezmények

A joggyakorlat számára sokáig kérdéses volt, milyen jogkövetkezmények alkalmazására van lehetőség abban az esetben, amennyiben a szerződés, illetve jognyilatkozat Cstv. szabályai szerint történő megtámadása eredményre vezet. Tekintettel arra, hogy a törvény korábban egyáltalán nem rendelkezett az eredményes megtámadás jogkövetkezményéről, a bírói gyakorlatban két különböző álláspont alakult ki: az egyik tábor a megtámadott szerződés érvénytelensége⁵², a másik a relatív hatálytalansága mellett foglalt állást.⁵³ Végül a bizonytalanságot a 3/2008. Polgári jogegységi határozat szüntette meg azáltal, hogy kimondta, *„a Cstv. 40. § (1) bekezdésének a)-c) pontjaiban meghatározott jogügyletek eredményes megtámadása esetén – a Cstv. eltérő rendelkezése hiányában – a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi*

fakadó igénye elenyésszik, amely a kereset elutasításához vezet.

⁵⁰ Amennyiben a Cstv.-ben a perindításra meghatározott egy éves jogvesztő megtámadási határidő eredménytelenül eltelt, a hitelező a fedezetelvonó jogügyletet az érvénytelenség jogkövetkezményével többé már nem támadhatja meg, így a jogügylet tárgyát képező vagyon nem kerülhet vissza a kötelezett felszámolás hatálya alá eső vagyonába.

⁵¹ Nincs jogszabályi akadálya annak, hogy az adós felszámolási eljárás megkezdését megelőzően megkötött szerződéseinek érvényességét a felszámoló az adós nevében indított perben ne a Cstv. 40. § (1) bekezdése szerinti érvénytelenségi jogcímekre, hanem a Ptk.-ban meghatározott érvénytelenségi jogcímekre alapítva támadja. A szerződés nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütköző voltára, mint a Ptk. 200. § (2) bekezdésében meghatározott érvénytelenségi okra, jogcímre alapított perben ugyanakkor önmagában a fedezetelvonás tényére alapított érvénytelenségi kereset nem vezethet eredményre, így önmagában a Cstv. 40. § (1) bekezdés a)-c) pontjában, illetve (3) bekezdésében meghatározott körülmények nem szolgálhatnak alapul a szerződés jóerkölcsbe ütközés miatti semmisségének megállapítására. (Fővárosi Ítélőtábla 10.Gf.40.366/2011/6.).

⁵² BDT. 2005.1178.

⁵³ Gf.VIII.33.086/1998., Gfv.30.189/1999., EBH.2003/877.

*IV. törvénynek az érvénytelen szerződésre vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni.*⁵⁴ A jogalkotó, észelve a szabályozási hiányt⁵⁵, a 2009. évi LI. törvénnyel 2009. szeptember 1. napjától kezdődően módosította a Cstv. rendelkezéseit, és a jogegységi határozatban foglalt rendelkezést jogszabályi szintre emelte.

A jogalkotó tehát végül pótolta fenti mulasztását azáltal, hogy a Cstv. 40. §-ának (1) bekezdésében írt ügyletek felszámoló, illetve hitelező által történő sikeres megtámadásának esetére a Cstv. eltérő rendelkezése hiányában a Ptk. érvénytelenségre vonatkozó rendelkezéseinek alkalmazását rendelte el, azonban – bár a törvénymódosítás során lehetősége lett volna a Ptk.-tól eltérő szabályok megalkotására – az érvénytelenség folytán alkalmazandó jogkövetkezményekről hallgatott. Figyelemmel arra, hogy a Ptk.-nak az érvénytelenség jogkövetkezményeire vonatkozó szabályai⁵⁶ egy az egyben nem voltak aggálytalanul alkalmazhatóak a Cstv. 40. §-a alapján megtámadott szerződések esetében, ismét a joggyakorlatra hárult a feladat, hogy kimunkálja a követendő szabályokat.

A Ptk. 235. §-ának (1) bekezdése szerint a megtámadható szerződés a megtámadás következtében megkötésének időpontjától kezdődő hatállyal érvénytelen. Amennyiben az eljáró bíróság a jognyilatkozatot megtámadó peres fél kérelme alapján az adott jogügylet érvénytelenségét megállapítja, a fél kérelmére a bíróság a jogalkotó által a Ptk-ban meghatározott jogkövetkezmények egyikét alkalmazza. Szemben a korábbi joggyakorlattal, a bíróság az érvénytelenség jogkövetkezményeit – mind semmisség, mind megtámadhatóság esetén – kizárólag a fél erre irányuló kérelme alapján,⁵⁷ az elévülés illetve elbirtoklás korlátai között alkalmazza,⁵⁸ az érvénytelenség hivatalból alkalmazandó jogkövetkezménye csupán a semmis szerződés alapján előterjesztett kereset elutasítása⁵⁹.

⁵⁴ Ugyan a hivatkozott rendelkezésekben szabályozott tényállások a fedezetelvonó szerződések tényállásához állnak közel, a jogalkotó a megtámadás jogkövetkezményét nem relatív, hanem abszolút hatályúvá kívánta tenni, hiszen kizárólag az érvénytelenség törvényes következményei teszik lehetővé a szerződéskötés előtti helyzet helyreállítását, illetve csak ez ad lehetőséget az érvénytelenség kiküszöbölésére és így a ténylegesen elvont fedezetnek a felszámolási vagyona történő visszajuttatására.

⁵⁵ A 1881. évi XVII. törvénycikk az adós által kötött fedezetelvonó szerződés eredményes megtámadásának jogkövetkezményeként a szerződés csődhitelezőkkel szembeni hatálytalanságát mondta ki.

⁵⁶ Ptk. 237. § (1), (2) bekezdés

⁵⁷ Érvénytelen szerződés jogkövetkezményeinek levonására, erre irányuló kérelem hiányában a peres bíróság nem köteles. (Legfelsőbb Bíróság Gfv. X. 30.183/2008/2.)

⁵⁸ Az új Ptk. tervezete már azt a rendelkezést tartalmazza, hogy az érvénytelenség további jogkövetkezményeit a bíróság a fél erre irányuló kérelme alapján – az elévülés és az elbirtoklás határai között – alkalmazza.

⁵⁹ Az érvénytelenségi perekben felmerülő egyes eljárásjogi kérdésekről szóló 2/2010. (VI.28.) PK vélemény alapján harmadik személy az érvénytelenség jogkövetkezményének levonását azonban csak annyiban és olyan mértékben kérheti, amennyiben ezt a jogi érdeke ténylegesen indokolja. Mindezek alapján harmadik személy, ha

A Ptk. szabályai szerint⁶⁰ érvénytelen szerződés esetében a szerződéskötés előtt fennállott helyzetet, vagyis az eredeti állapotot kell visszaállítani.⁶¹ Ha a szerződéskötés előtt fennállott helyzetet nem lehet visszaállítani, a bíróság a szerződést a határozathozatalig terjedő időre hatályossá nyilvánítja. Az érvénytelen szerződést érvényessé lehet nyilvánítani, ha az érvénytelenség oka – különösen uzsorás szerződés, a felek szolgáltatásainak feltűnő aránytalansága esetén az aránytalan előny kiküszöbölésével – megszüntethető. Ezekben az esetekben rendelkezni kell az esetleg ellenszolgáltatás nélkül maradó szolgáltatás visszatérítéséről.

A Ptk. alapján a bírói gyakorlat – annak ellenére, hogy ez az alperesek közötti jogviszony rendezését jelenti – a Cstv. 40. §-ában meghatározott tényállások esetén nem látta elvi akadályát annak sem, hogy a hitelező, mint megtámadásra jogosult harmadik személy az érvénytelenség jogkövetkezményeinek levonását kérje.⁶² Figyelemmel azonban arra, hogy a Cstv.-ben szabályozott „élethelyzet” egészen más jellemzőkkel bír, mint azok a szituációk, amelyekre vonatkozóan a Ptk. tartalmaz rendelkezéseket, a jogalkalmazás számára a jogkövetkezmény alkalmazása, különösen az eredeti állapot helyreállítása, sok problémát okozott.

Ha ugyanis a hitelező csak az adóssal szerződő fél kötelezését kéri a kapott szolgáltatás visszatérítésére, a kérelemhez kötöttség és az eredeti állapot helyreállítása kölcsönösségének és egyidejűségének elve alkalmazása folytán nincs helye az eredeti állapot egyoldalú helyreállításának, az erre irányuló keresetet el kell utasítani. A szerződéskötés előtt fennállott helyzet természetbeni helyreállítására csak akkor kerülhet sor, ha a hitelező mindkét alperes kölcsönös és egyidejű

jogi érdeke ezt megalapozza, kérheti az érvénytelenség bármelyik jogkövetkezményének levonását, így az eredeti állapot helyreállítását is.

⁶⁰ Ptk. 237. § (1) bekezdés

⁶¹ Fővárosi Ítéltábla 11.Gf. 40.285/2008/7. számon meghozott határozatában foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy az eredeti állapot helyreállítása mit jelent abban az esetben, ha az adóssal szerződő fél vételár-fizetési kötelezettségének beszámítás útján tett eleget. Az ítéltábla a szerződés érvénytelensége folytán kötelezte a II.r. alperest, hogy az érvénytelen adásvételi szerződéssel megszerzett gépeket a felszámolás alatt álló I.r. alperes vagyonába bocsássa vissza. Az érvénytelen szerződés folytán, figyelemmel az eredeti állapot helyreállítására, a II.r. alperesnek a vagyontárgyak ellenértéke visszajárna, azonban mivel a vagyontárgyak ellenértékét beszámítással egyenlítette ki, olyan pénzösszeget nem adott át I. rendű alperesnek, amelynek visszafizetéséről rendelkezni kellene. Az eredeti állapot helyreállítása így azt jelenti, hogy II. rendű alperes a szerződésben beszámított így akkor megszűnt követelése ismét feléledt. Miután az I.r. alperes felszámolás alatt áll, ezért a II.r. alperes ehhez a követeléséhez csak hitelezői igénybejelentés útján, a csődtörvényben szabályozott kielégítési sorrendben juthat hozzá.

⁶² Az új Ptk. tervezetének szövegezésével kapcsolatban figyelemre méltó, hogy a szerződés érvénytelenségének megállapítását a szerződő fél és az, akinek ehhez jogi érdeke fűződik kérheti, azonban az érvénytelenség jogkövetkezményeinek alkalmazását csupán a fél kérheti, vagyis az érvénytelenség megállapítása iránt perindításra, megtámadásra jogosultak személyi köre, és azok, akik az érvénytelenség további jogkövetkezményeit kérhetik, nem esik egybe.

kötelezését kéri az általuk nyújtott szolgáltatás visszatérítésére.

A helyzetet tovább bonyolítja azonban, hogy a szerződéskötést megelőzően fennállt helyzet visszaállítása esetén az adós részéről a kapott pénzzolgáltatás visszatérítésének a felszámolási eljárás során akadálya van, mivel a felszámolás kezdő időpontja után a gazdálkodó szervezet ellen a felszámolás körébe tartozó vagyonnal kapcsolatos pénzkövetelést csak a felszámolási eljárás keretében lehet érvényesíteni.⁶³ E rendelkezés, amennyiben az adós pénzzolgáltatással tartozik, az eredeti állapot helyreállításának kölcsönösségét és egyidejűségét kizárja.

Amennyiben a megtámadott szerződés ingatlan tulajdonjogának átruházására irányult, a szerződés érvénytelensége esetén a szerződéskötés előtti eredeti állapot csak akkor áll helyre, ha az érvénytelen szerződés alapján bejegyzett jog az ingatlan-nyilvántartásból is törlésre kerül. Ingatlanra vonatkozó tulajdonjog vagy más bejegyzett jog törlésére azonban csak az Inytv. rendelkezése alapján kerülhet sor, így a jogügylet érvénytelensége jogkövetkezményeinek teljeskörű és feltétel nélküli levonására csak akkor van lehetőség, ha arra az Inytv. eltérést nem engedő szabályai is lehetőséget adnak.⁶⁴ A korábbi szabályozás alapján azonban az Inytv. 62. § (1) bekezdésének a) pontja⁶⁵ szerint a szerződő feleken kívüli harmadik személy (hitelező) csupán érvénytelenségi pert indíthatott, törlési pert nem. Ez esetben az érvénytelenségi per indítására jogosult keresete alapján a szerződés érvénytelenségét megállapíthatták, a szerződéskötés előtti eredeti állapot helyreállítható volt, de csak abban az esetben, ha az érvénytelen szerződésen alapuló ingatlan-nyilvántartási bejegyzést további bejegyzés nem követte.⁶⁶

Az Inytv. 62. §-át 2012. március 1. napjával a 2011. évi CXCVII.

⁶³ Cstv. 38. § (3) bekezdése

⁶⁴ 3/2010. (XII.6.) PK vélemény

⁶⁵ Az Inytv. 62. § (1) bekezdésének a) pontja szerint ingatlan-nyilvántartási bejegyzés törlése és az eredeti állapot visszaállítása iránt, érvénytelenség címén csak olyan személy terjeszthet elő keresetet, akinek nyilvántartott jogát a bejegyzés sérti, továbbá az ügyész. Ilyen keresetet tehát - az ügyészen kívül - csak az nyújthat be, aki a perbeli ingatlanra, annak bármilyen illetőségére, bármilyen jogot bármikor megszerzett és az az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzésre került.

⁶⁶ Abban az esetben azonban, ha az ingatlan átruházását követően az érintett ingatlant továbbértékesítették, az eredeti állapot helyreállítására nem minden esetben volt lehetőség a korábbi szabályozás alapján. A Legfelsőbb Bíróság Gfv. X.30.285/2010/7. számon meghozott határozatában kifejtette, hogy az érvénytelenség megállapítása iránt indított perben két esetben lehet a közvetlen jogszerzőtől szerző harmadik személytől az ingatlant visszaszerezni. Erre akkor kerülhet sor, ha a vevő és a harmadik személy közötti szerződés érvénytelenségét is meg lehet állapítani a felperes keresete alapján (ilyen esetben a jóhiszemű harmadik személytől is visszaszerezhető az ingatlan), illetve akkor, ha az első szerződés érvénytelenségének kimondása mellett megállapítja a bíróság azt is, hogy a harmadik személy rosszhiszemű volt. Tekintettel ugyanis arra, hogy az Inytv. csak a jóhiszemű jogszerzőket védi, és a rosszhiszemű jogszerző részére nem biztosít védelmet, az első szerződés érvénytelenségének kimondása után megállapítható, hogy ez a rosszhiszemű harmadik személy nem tulajdonostól szerzett, ezért az eredeti állapot helyreállítása elrendelhető.

törvény olyan módon módosította, hogy lehetővé tette a felszámoló és a hitelező számára a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló törvény 40. §-ában meghatározott esetekben törlési per indítását. A 2011. évi CXCVII. törvény ugyanakkor módosította a Cstv. 40. §-át is azáltal, hogy egy új bekezdést iktatott be a jogszabály szövegébe. A Cstv. 40. § (1a) bekezdése alapján a felszámoló és a hitelező érvénytelenség címén kérheti az eredeti állapot helyreállítását és a vagyontárgyra a vagyontárgy elidegenítését követően alapított és közhiteles nyilvántartásba bejegyzett jog törlését is.

Az érvénytelenségi perekben felmerülő egyes eljárásjogi kérdésekről szóló 2/2010. (VI.28.) PK vélemény alapján az érvénytelenségnek a Ptk. 237. § (1) és (2) bekezdéseiben meghatározott jogkövetkezményei egymással egyenrangú lehetőségek,⁶⁷ amennyiben az adott ügyben bármelyik alkalmazható, a bíróság mérlegelési jogkörében döntheti el, hogy melyiket alkalmazza. Némileg más a helyzet azonban azokban a speciális esetekben, amikor a szerződés, illetve jognyilatkozat megtámadására nem a Ptk., hanem a Cstv. rendelkezései alapján kerül sor.

A szerződés hatályossá nyilvánítása a Cstv.-ben szabályozott tényállások esetén értelemszerűen nem alkalmazható, és a Cstv. 40. § (1) bekezdésének a) és c) pontjában meghatározott tényállások esetén nem orvosolható az érvénytelenség oka sem, e körben az egyetlen helyes megoldásnak az eredeti állapot helyreállítása tűnik.

A bíróságok, figyelemmel az eredeti állapot helyreállításának problematikus voltára, a szerződésnek, illetve jognyilatkozatnak a Cstv. 40. § (1) bekezdés b) pontjára alapított sikeres megtámadás esetén szinte kizárólag a szerződés érvényessé nyilvánításának jogkövetkezményét alkalmazták. Annak ellenére, hogy a Cstv. 40. § (1) bekezdés b) pontja szerinti feltűnően aránytalan értékkülönbség esetében, amennyiben figyelembe vesszük a megtámadási jog biztosítása alapján felismerhető jogalkotói szándékot, nincsen lehetőség a szerződés érvényessé nyilvánítására.⁶⁸ A Cstv. 40. §-ának rendeltetésével ellentétes, hogy a bíróság az eredeti állapot helyreállítása helyett – ha ez egyébként lehetséges – a hitelezők számára minden esetben hátrányosabb

⁶⁷ LB Pfv.V.22.957/2000/2., Pfv.VIII.21.733/2006/5.

⁶⁸ Természetesen születtek olyan bírósági határozatok, amelyek a szerződés érvénytelensége esetén az érvényessé nyilvánítás jogkövetkezmény alkalmazását nem találták aggályosnak. „Nem kizárt a szerződés érvényessé nyilvánítása jogkövetkezmény alkalmazása a Cstv. 40. § (1) bekezdés a) és b) pontjára alapított perekben akkor sem, ha nem jóhiszemű személy szerezte meg a vagyontárgyat. A szerződés érvényessé nyilvánítása egyenrangú lehetőség a szerződéskötést megelőző helyzet visszaállításával. A bíróság mérlegelési jogkörében dönt arról, hogy az adott ügy körülményeit figyelembe véve melyik jogkövetkezmény alkalmazását látja célravezetőnek.” (BH 2010/4/188., Fővárosi Ítéltábla 12.Gf.40.123/2009/7.)

jogkövetkezményt, az érvénytelenségi ok kiküszöbölését válassza. A szerződés érvényessé nyilvánítása esetén ugyanis az adós – a vonatkozó bírói gyakorlatnak megfelelően – csak az értékkülönbözöt feltűnően aránytalan részét kaphatja vissza, a vele szerződő fél viszont megtarthatja a kapott szolgáltatást. A jogviszony ilyen rendezésével a megtámadás célja, vagyis a hitelezők egyenlősége elvének biztosítása nem érvényesül. A hitelezők egyenlőségének elve kizárólag abban az esetben érvényesülhet, amennyiben az eredeti állapot helyreállítása révén az adós az általa nyújtott szolgáltatást visszakapja, a vele szerződő fél pedig igényét hitelezői követelésként, a felszámolási vagyonnal szemben érvényesítheti.⁶⁹

V. Összegzés

Ahogy már fentebb jeleztem, a fiduciárius biztosítékok elterjedésének egyik legfőbb oka az volt, hogy a hitelezők az adós ellen folyamatban lévő felszámolási eljárás esetén nem bízhattak a zálogjoggal biztosított követelésük maradéktalan megtérülésében, a hitelezők kielégítése a csődjogi szabályok alapján kérdéses volt. E bizonytalanságra a hitelezők a fiduciárius biztosítékok alkalmazásával próbáltak megoldást találni, azonban mint azt láthattuk, a fiduciárius biztosítékoknak a zálogjoggal szemben érvényesülő előnyei leginkább azokban a helyzetekben mutatkoznak meg, amikor az adós annak ellenére, hogy nem fizet, nincsen fizetéseképtelen helyzetben, még nem indult meg (és nem is fog megindulni) vele szemben felszámolási eljárás.

A felszámolási eljárás során ugyanis, amennyiben korábban nem került érvényesítésre a biztosítéki célú engedményezés, az engedményezés a vonatkozó bírói gyakorlat alapján a többi biztosíték sorsát osztja, vagyis kielégítési elsőbbséget nem biztosít, tehát még annyira sem képes a

⁶⁹ Fővárosi Ítéltábla 11.Gf. 40.166/2008/4. számú határozatában, figyelmen kívül hagyva a Ptk. 237. § (2) bekezdésének rendelkezéseit, úgy foglalt állást, hogy amennyiben a Cstv. 40. § (1) bekezdés b) pontjának esetében a bíróság az érvénytelenségi ok kiküszöbölése mellett a szerződést érvényessé nyilvánítja, ebben az esetben nem az értékkülönbség aránytalan részét kell kiküszöbölni, hanem a teljes értékkülönbség megszüntetésére kell törekedni, mert ebben az esetben az érvénytelenség oka nem a Ptk. 201. § (2) bekezdésén, hanem a hitelezői érdekeket szem előtt tartó csődtörvényen alapul. Az ítéltábla álláspontja szerint az ügyben a Legfelsőbb Bíróság PK 267. számú állásfoglalását nem lehetett alkalmazni. A megtámadási tényállások célja – az érvénytelenségi jogkövetkezmény levonása esetén – ugyanis csak akkor érhető el, ha az elvont vagyon visszakerül a felszámolás körébe vonható vagyonba, ami fő szabályként az eredeti állapot helyreállítását jelenti. Abban az esetben azonban, ha az eredeti állapot nem állítható helyre, a Fővárosi Ítéltábla álláspontja szerint úgy kell rendezni a felek viszonyát, hogy a felszámolás körébe vonható vagyonból ellenszolgáltatás nélkül kikerült vagyoni érték oda visszakerüljön. Az érvénytelenségi ok kiküszöbölésére a csődtörvény céljaival és a hitelezői érdekek figyelembe vételével oly módon van lehetőség, hogy a vevő (alperes) a teljes ellenszolgáltatás nélküli értéket a felszámolási vagyonba megfizeti.

követelés megtérülését biztosítani, mint a zálogjog. Ebből a szempontból szerencsésebb a vételi jog helyzete, hiszen a vételi jog érvényesítésére elméletileg van lehetőség a felszámolási eljárás során, azzal azonban, hogy a hitelezőnek a felszámolási eljárásban csupán korlátozott beszámítási lehetősége van.

Mindemellett természetesen a fiduciárius biztosítók alkalmazásával járó előnyöket csökkenti az a kockázat is, amely a biztosítéki szerződések megtámadásából adódik. Egészen addig ugyanis, ameddig a joggyakorlat nem kezeli teljesen egységesen ezen biztosítékokat, nem bízhat a hitelező abban, hogy szerződése kiállja a bíróság előtti igényérvényesítés próbáját. Nem is beszélve arról, hogy míg az érvényesen létrejött zálogszerződés alapján a hitelező követelésének legalább részbeni megtérítésére számíthat, addig a Cstv.-ben szabályozott megtámadási okok esetén az egyébként érvényesen létrejött biztosítéki szerződés alapján végül ugyanúgy nem jut a biztosítékához, mintha eleve nem is rendelkezett volna azzal.⁷⁰

A jogirodalom, többek között a Ptk. kodifikációja kapcsán már régóta foglalkozik azzal a kérdéssel, hogyan lehetne, illetve kellene szabályozni ezen biztosítékokat, illetve a fiduciárius biztosítékoknak van-e egyáltalán helyük a magyar jogrendszerben.

A kodifikáció során két álláspont kristályosodott ki e kérdéssel kapcsolatban. Az egyik tábor képviselői, a piac szükségleteinek megfelelően, figyelemmel a jogharmonizációs, valamint a nemzetközi jogegységesítési törekvésekre, a szerződéses szabadság elvéből kiindulva úgy foglaltak állást, hogy a zálogjog nem tekinthető kizárólagos dologi biztosítéknak. Ennek megfelelően új, egységes – a végrehajtási, csőd- és felszámolási szabályok egységesítésével is támogatott – szabályozás kialakítását szorgalmazták, amely biztosítja mind az adós, mind a hitelező, mind az adós többi hitelezőinek érdekeit kiegyensúlyozottan védő, a zálogjogi szabályozásban a jogfejlődés eredményeképpen kimunkált elvek érvényesülését. E tábor képviselőivel szemben állnak azok a szakemberek, akik azt a kérdést teszik fel, hogy amennyiben egységes biztosítéki rendszerben gondolkodunk, mi teszi indokolttá, illetve elfogadhatóvá az ugyanazt a gazdasági célt szolgáló jogintézmények között meglévő különbséget, amely a biztosítéki célú vételi jog, a biztosítéki célú engedményezés és a zálogjog között fennáll. Amennyiben ugyanis úgy foglalkozunk állást, hogy a fiduciárius biztosítékok esetében is

⁷⁰ A Cstv.-ben szabályozott, megtámadással érintett szerződések esetén, eltérően az általános megtámadási okoktól, a szerződések létrejöttének időpontjában – tekintettel arra, hogy a megtámadás joga azáltal nyílik meg, hogy a felszámolási eljárás megindul – érvénytelenségi ok még nem merül fel.

érvényesülnie kell a zálogjog fentebb hivatkozott, az adóst és az adós többi hitelezőjét is védő elveknek, akkor a fiduciárius biztosítékok elvesztik létük alapját, hiszen alkalmazásuk a zálogjog alkalmazásához képest nem jár majd semmiféle előnnyel. Amennyiben pedig a zálogjogi szabályok érvényesülését, illetve a biztosítékok egységes szabályok szerinti kezelését nem kívánjuk meg, mi értelme van a zálogjogi szabályok körében a korlátok felállítására.

Az új Polgári Törvénykönyv tervezete, amit a kodifikációs főbizottság 2012-ben készített el, a fiduciárius biztosítékok teljes száműzésével a "klasszikus", zálogjogi jellegű biztosítékok mellett tette le a voksot azáltal, hogy kimondta, semmis az a szerződés, amely követelés biztosítása céljából tulajdonjog, jog vagy követelés átruházására, vételi jog alapítására irányul. A javaslat tehát egyértelműen arra az álláspontra helyezkedett, hogy – a zálogjogi szabályozás korszerűsítésére is tekintettel – nincsenek olyan legitim érdekek, amelyek indokolnák alternatív dologi biztosítékok elérhetővé tételét. A tervezet 2012 februárjában indult a társadalmi egyeztetésének eredményeként azonban a fiduciárius biztosítékokra vonatkozó szabályozás is módosult, így a Polgári Törvénykönyvről szóló, 2012 júliusában az Országgyűlés elé terjesztett T/7971. számú törvényjavaslat már úgy rendelkezik, hogy semmis az a kikötés, amely – a pénzügyi biztosítékokról szóló irányelvben meghatározott biztosítéki megállapodások kivételével – pénzkövetelés biztosítása céljából tulajdonjog, más jog vagy követelés átruházására, vételi jog alapítására irányul.⁷¹ Mindezek alapján jól látható, hogy a jogalkotó a fiduciárius biztosítékok általános tilalmát feloldva, csupán a pénzkövetelések biztosítására irányuló kikötések tekintetében nyújt egyértelmű iránymutatást. Azon fiduciárius biztosítéki konstrukciók kezelése azonban, amelyek nem tartoznak a tilalom hatálya alá, várhatóan a jövőben is gondot jelent majd a jogalkalmazás számára.

A fiduciárius biztosítékok szabályozásával kapcsolatos változásokat és bizonytalanságot félretéve, fontos azonban kiemelni azt is, hogy a zálogjogi szabályok újragondolásával és a Cstv. módosításaival megváltozott, illetve még változni is fog az a jogi környezet, amely a fiduciárius szerződési biztosítékokat életre hívta. A jelenlegi, illetve a jövőben hatályba lépő változások következtében már nem biztos, hogy a szabályozás erősíti a fiduciárius biztosítékok iránti igényt. Azáltal, hogy a csődtörvény módosításával a zálogjogos hitelezők jogosítványai kiszélesedtek⁷², megfontolandó, hogy azon adósok esetében, akikkel

⁷¹ 6:99. §

⁷² A módosítások folytán a hitelezőknek nagyobb a ráhatásuk a felszámolási eljárás alakulására, a módosítás eszközt adott a kezükbe a felszámoló tevékenységének ellenőrzésére.

szemben felszámolási eljárás indul, érdemes-e a továbbiakban is zálogjog helyett fiduciárius szerződési biztosítékokat alkalmazni.

Felhasznált irodalom

CZUKORNÉ Farsang Judit: A biztosítéki célból vételi jogot létesítő megállapodás érvényessége Tanulmányok a fiduciárius biztosítékok köréből, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010. 284-292. o.

http://www.itelotabla.hu/fileadmin/fajlok/fovaros/2009/PK_2009_2.pdf

CSŐKE Andrea: A Csődtörvény és a dologi biztosítékok – 2009 szeptembere után In: Tanulmányok a fiduciárius biztosítékok köréből, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010. 446-452. o.

FÓNAGY Sándor: A vételi jog gyakorlása folytán létrejött szerződés megtámadhatósága a felszámolási eljárásban Gazdaság és Jog, 2008/3.3-9. o.; Tanulmányok a fiduciárius biztosítékok köréből, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010.434-446. o.

GÁRDOS István: A vételi jog és a feltűnő értékaránytalanság Gazdaság és Jog, 2009/2. 3-10. o.; Tanulmányok a fiduciárius biztosítékok köréből, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010. 269-283. o.

GÁRDOS István – GÁRDOS Péter: Az engedményezés és a vételi jog biztosítéki célú alkalmazása; Gazdaság és Jog, 2004/4. 14-19. o.; Tanulmányok a fiduciárius biztosítékok köréből, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010. 183-194. o.

KEMENES István: A biztosítéki célú vételi jog egyes jogalkalmazási kérdései; Bíróági Döntések Tára, 2009/2. 52-59. o.; Tanulmányok a fiduciárius biztosítékok köréből, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010. 171-182. o.

MOLNÁR Ambrus: A vételi jog biztosítéki célú alkalmazása In: Tanulmányok a fiduciárius biztosítékok köréből, HVGORAC Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010. 215-254. o.

http://www.itelotabla.hu/fileadmin/fajlok/fovaros/2009/PK_2009_1.pdf

SALAMONNÉ Solymosi Ibolya: A biztosítéki célú vételi jog jogalkalmazási kérdéseiről; Bíróági Döntések Tára, 2010/3.51-56. o., Tanulmányok a fiduciárius biztosítékok köréből, HVGORAC Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010. 293-300. oldal

SZALÓKI Gergely: A biztosítéki jog fejlődésének lehetséges irányai

<http://jesz.ajk.elte.hu/szaloki45.html>

SZALÓKI Gergely: A jelzálogjog magyar szabályozásának fejlődése

http://193.224.191.196:8080/phd/szaloki_ertekezes.pdf

SZALÓKI Gergely: A biztosítéki vételi jog és a zálogjog szabályozásának kapcsolata a bírói gyakorlatban: http://www.dieip.hu/2011_1_10.pdf

VULETA Csaba: A harmadik személy helyzete az érvénytelenség jogkövetkezményeinek levonása szempontjából, különös tekintettel a Csődtörvény 40. §-ára

http://www.itelotabla.hu/fileadmin/fajlok/fovaros/2009/2009_1118_5_2.pdf

VULETA Csaba: A biztosítéki célú vételi jog és a biztosítéki engedményezés a felszámolási eljárásban; Céghírnök, 2009/6. 12-14. oldal, 2009/7. 3-6. o.; Tanulmányok a fiduciárius biztosítékok köréből, HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010. 425-433. o.